

א"ר תשט"ו. חוכרת ג' מג

נח נרדי, מ. כוכבא
בעית ההישארות

ש. ד. גויטיין, יוסף כספי
הוראת החיבור בתיכון

החזינוך

בעה לדברי פדגוגיה
ופסיכולוגיה

אליעזר כגן
הגדה והמחשה ביצירה אפית

זאב פרוש ז"ל
התפילה בבית-הספר

החינוך העברי בתפוצות

הסדרות המורים העברים
בישראל

תוכן הענינים

בעית ההישארות	נח נרדי
ההישארות בבה"ס היסודיים במחוז ירושלים	ד"ר מ. כוכבא
נושאים לחיבור עברי בבחינות הגמר	שלמה דב גויטיין
הוראת החיבור בביה"ס התיכון, הלכה למעשה	יוסף כספי
הגדה והמחשה בניחות יצירה אפית	אליעזר כגן
התפילה בבית-הספר	זאב פרוש ז"ל
סוד המספרים שבתורה	א"א עקביא
למשנתו הפדגוגית של פנחס שיפמן ז"ל	א. בן-אור

טקס חלוקת "פרס ירושלים" ע"ש דויד ילין ז"ל לשנת תשט"ו

החינוך בתפוצות

קיום ומגמות בחינוך היהודי במרוקו	שלום כלפון
הערות בקשר לשליחות	ס. יזהר
החינוך היהודי בסן-פאולו (ברזיל)	י. אוהל
"הוראת התלמוד בארה"ב" לד"ר מ. ל. ביאליק	ש. הרמתי
"החינוך בתפוצות" לצ. זוהר	אברהם יפה
מפעולותיה של המחלקה לחינוך ולתרבות בגולה (המדור לספרות)	עדה צמח

ביקורת וביבליוגרפיה

התנך והתנועות הסוציאליות בעמים לאבי ג. פולאק / ד"ר מ. ז. סולה ; שעורים בתנך למ. האלטר / א. י. זיידמן ; משנה מפורשת לאליעזר לוי / ד"ר ב. דה פריס ; מבוא לתלמוד לד"ר י. שכטר / ר. אחלמי ; מבחר המחשבה והמוסר ביהדות לד"ר י. צ. זהבי / ד"ר משה עמנואלי ; במעלה החיים ליעקב פלמוני / אברהם שלמון ; גוף האדם לאל. ברשוד. סירני / הנ"ל ; סרקים בתורת החי (חסרי חוליות) לחנה גמליך / א. ס. ; מבחר מקורות בהיסטוריה לגראציאנסקי וקאניוקין / מיכאל הנדל ; מקורות ללימוד ההיסטוריה לד"ר מ. הנדל / ד"ר א. מנצ'ר ; תולדות הזמן הקדום (רומי) לד"ר י. ברוד / הנ"ל ; ארצות המזרח התיכון לי. פאפוריש / צבי צייטלין ; הכיתה שלי לחיגורובה / יצחק בן-יוסף ; דגלים על המגדלים למקרגנקו / אברהם יפה ; מחשבות ודעות לבקר ושפאן / יעקב ברזילי ; אשכולות (קובץ מאמרים בהוצ' האוניברסיטה) / הנ"ל ; דרכי האגדה ליצחק היינמן / י. א. זיידמן ; תורת הצומח לד"ר י. כרמין / אוריה פלדמן ; פסיקה תיכונית לסירס וזימנסקי / י. פקטה ; לחקר ארצנו (עבר ושירידים) לי. ברסלבסקי / אשר וייזר ; הוראות הציור בביה"ס העממי לח לי (ליסשיץ) / שמואל רעיוני

סוד המספרים שבתורה

(הערה לשיטת מ"ד קסוטו בחקר המקרא)

ואלו בספרו "מנח עד אברהם" (ירושלים, תשי"ג), שהוא הארכת ספרו "מאדם עד נח", עמ' 96, מדובר על תוספת שבע או כפולה של שבע; ושם רשום חשבון שהתוספת היא אפילו "חמשים פעם 7", ואין אנו נזקקים כלל ברשימתנו זו למכ"פלות מופלגות כאלה כפי שיתברר להלן.

הנוסחה הברורה ביותר של השיטה החשובנית של קסוטו נתונה בספרו הנ"ל בעמוד 143:

"יסודות הכרונולוגיה הם גם אחר המבול אלה שכבר מצאנו בנוגע לדורות שלפני המבול גם בתורה וגם במסורת המיסופוטמית (אא"ע: ההד" גשה שלי): בעיקר שיטת הששים ונוסף עליה השמוש במספר שבע או בכפולות של שבע. ואף אלה שלכאורה נראים כיוצאים מכלל זה, בעצם אינם יוצאים ממנו, אם רק אנו שמים לב ליחידה של חמש שנים, הכוללת ששים חודש".

נמצא כי ק' חוזר בו ממה שאמר בתחלה, כי במספרים שבתורה יש יוצאים מהכלל שהוא קבע בהם. להלן נראה, כי בין הנחתו הראשונה ובין השניה שתייהן אמת, אם כי לכך אין אנו נזקקים כלל, ליחידה של חמש שנים הכוללת ששים חדש; ובכל זאת היה לו יסוד גם לפקפק בדבר ולהניח פעם כך ופעם כך.

בספר "מנח עד אברהם", בהקדמה לפרשת המבול, נמצא לפי שיטת ק', כי גם בפרשה זו ניכרת הרמוניה מספרית. המספר שבע, שהוא כאמור מספר השלימות, אותו מספר חוזר ונשנה גם בפרשת המבול: פרקי זמן של שבעה ימים, ושבעה זוגות, של בהמה טהורה ושל עופות השמיים. מלבד מספר שבע — תופסים מקום חשוב בפרשה הזאת גם המספרים השייכים לשיטת הששים הנהוגה במזרח הקדמון. בכלל זה נחשבים שם מלבד המספרים הנ"ל גם חמשים אמה, ושלשים אמה וכו' וכו'.

מציאה גדולה ונפלאה מצא פרופ' מ"ד קסוטו: הוא מצא את סוד הכרונולוגיה שבספר ברא"שית. הוא בדק ומצא, כי כל מספרי השנים המנויים שם בנויים לפי כלל יסודי זה: מספר 5 או מכפלה של 5 באיזה מספר אחר (בלשונו: כפולות של חמש). ובכן מספר המסתיים בספירה 5 או 0 (אפס), או כנ"ל, מכפלות של חמש בתוספת 7 או מכפלה של 7 במספר אחר (בלשונו: כפולות של שבע).

אמנם מפרשי שיטתו* מנסחים את דבריו כך: "כל מספרי השנים בתורה נחלקים לשני סוגים: א. כפולות של חמש, כלומר מספרים מתחלקים לחמש בלי עודף, שסיפרתם האחרונה היא חמש או אפס; ב. כפולות של חמש בתוספת שבע". ואולם מי שמנסח דבריו כך מוכיח, כי לא רק בדברי קסוטו ולא בדק אותם; ואלו אני דקדקתי בהם וגם בדקתים היטב היטב, ויש בידי להוכיח כי הבינותי את כוונתו אל נכון:

בספר: "מאדם עד נח" (ירושלים, תש"ד) עמ' 149 אמנם אמור כך:

"אם נעייך בפרטות בכרונולוגיה של כל ספר בראשית ייראה לנו שכל מספרי השנים שבה (חוץ מיציאות אחדות מהכלל, המאשרות את הכלל מכיון שהן תלויות באיזו סבה מיוחדת) נחלקים לשני סוגים: א) כפולות של חמש, כלומר שסיפרתם האחרונה היא 5 או 0; ב) כפולות של חמש בתוספת שבע.

ואולם בעמוד 150 שורה 10 מלמטה מדובר על "תוספת כפולה של שבע", היינו: 14. וכן בעמוד 167 על שנות מתושלח (969 שנה) שהן 955 שנה ועוד "שתי תוספות של שבע שנים".

* (למשל מר א"י זיידמן ב"התנוד", סיון, חוברת ג'ד,

ממספר 5 כפול 181 (=905) בתוספת 7 (פעם אחת 7).

(ב) בראשית ה' כז: ויהיו כל ימי מתושלח תשע וששים שנה ותשע מאות שנה". המספר 969 מצטרף ממספר חמש כפול 191 ותוספת 2 פעמים שבע = 14.

(ג) בראשית ט"ז טז: "ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל". המספר 86 מצטרף ממספר 5 כפול 13 בתוספת 3 פעמים 7 = 21.

(ד) בראשית י"א יג: "ויחי ארפכשד אחרי הולידו את שלח שלש שנים וארבע מאות שנה". המספר 403 מצטרף ממספר 5 כפול 75 בתוספת 4 פעמים שבע = 28.

לא נבקש דוגמות נוספות, כי לא נמצא עוד בתורה שום מספר שאי אפשר יהיה לכלול אותו באחת מהדוגמות המפורטות לעיל, היינו: (1) או מספר 5 או מכפלותיו בכל מספר אחר; (2) או כנ"ל בתוספת מספר 7 או מכפלת 7 או 2 או 3 או 4.

והנה ההוכחה החשבונית לכך שתהא מובנת גם לבלתי מומחים בחשבון:

0	5	מספר יסודי
7=0+7	12=5+7	בתוספת 7×1
14=0+14	19=5+14	בתוספת 7×2
21=0+21	26=5+21	בתוספת 7×3
28=0+28	33=5+28	בתוספת 7×4

בשעת יצירת התורה אין למצוא שום מספר שאי אפשר לכלול באחת הדוגמות המנויות, חוץ מי"ב אלה היוצאים מן הכלל: 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 13, 16, 18, 23, והם: 7 בעשור הראשון, שבו יש רק 3 כשרים: 5, 7, 10; 4 בעשור השני, שבו יש 6 כשרים: 12, 14, 15, 17, 19, 20; ואלו בעשור השלישי יש 9 כשרים, ורק אחד פסול 23. וכל אלה הם רק בספירת המאה הראשונה, ואלו למן מספר 24 אפילו במאה הראשונה ועד לאין סוף אין עוד שום מספר שלא יהא כלול בכלל הכשרים: 5 או מכפלתו בכל מספר אחר; או 5 כנ"ל בתוספת 7 או 14 או 21 או 28. ונמצא כי ק' מצא מה שלא בקש, ומה שבקש

נמצא, כי סוד המספרים שגלה ק' בתורה* מתייחס לא רק למספר השנים אלא לכל המספרים המפורטים בתורה. גם פרט מפליא זה מתאשר בדברינו הבאים.

עד הנה הדיוק בדברי ק' גופם; עתה נשים לב לבדוק את אמתות דבריו לפי המספרים המפורטים בתורה. לא נרבה בדוגמות אלא נסתפק בדוגמה אחת מופתית לכל סוג מספרים שנבחר, וכפי שיתברר להלן נמצא הוכחות מתימטיות מתוך הדוגמות גופן, כי דוגמות מועטות אלה מספיקות כל צרכן.

ובכן, אין לנו שום צורך להביא ראיות, כי בתורה מצויים הרבה המספר 5 ומכפלותיו, היינו מספרים המסתיימים ב5 או ב0 (אפס), וכן המספר שבע ומכפלותיו, שכן מספרים אלה מפורסמים מאד, וק' גופו מונם ומסתמך עליהם. אנו נתפוס רק דוגמות אחדות למספרים המצטרפים משני אלה יחד: ממספר 5 או מכפלותיו בתוספת מספר 7 או מכפלותיו, והנה:

(א) בראשית ה' ח: "ויהיו כלימי שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה". מספר 912 מצטרף

תעיינו בעשרת המספרים המתקבלים בפעולות אלה ותראו כי כל אחד מהם מסתיים באחת מעשר הסיפרות שבהן מוכרח להסתיים כל מספר שתת-פסו, היינו: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. מה זה משמע?

זה משמע, כי בשיטת המספרים שלנו (והלא ברור שזו היא השיטה הנהוגה בתורה, אף כי קרוב לוודאי שכתובת ה0, האפס, עדיין לא היתה נהוגה

* אמנם קאסוטו מדבר לע"ע רק על המספרים שב- פרקי "בראשית" למן אדם עד אברהם; אבל להלן יתברר לנו כי לשיטתו המספרית יש תוקף גמור גם ביחס למספרים המפורטים בכל התורה כולה ואף בכל כתיב הקודם.

אלא כל מספר אחר מ־9 המספרים הראשונים למן 1 עד 9 (חוץ מ־5 כמובן), יגיענו לידי אותן תוצאות ממש. אם נתפוס למשל מספר 1, כהר־ספה למספרים היסודיים 5 ו־0, נקבל טבלא זו:

0	5	חסר יסודי
1=0+1	6=5+1	תוספת פעם 1
2=0+2	7=5+2	תוספת 2 פעמים
3=0+3	8=5+3	תוספת 3 פעמים
4=0+4	9=5+4	תוספת 4 פעמים

והרי שוב אין לך מספר לא בתורה ולא בכל המספרים האפשריים בכלל, שלא יצטרף ממספר 5 או ממכפלתו בתוספת מספר 1 כפול 1 או 2 או 3 או 4. והפעם אין לך אלא 4 יוצאים מן הכלל (כנגד 12 בצרוף של 7). והם: 1 2 3 4— ו־0 גם בצרוף המספרים 2 3 4 6 8 9, כל אחד כפול 1 או 2 או 3 או 4. ואם כן נופלת גם אותה ראייה של קאסוטו, כי במספרי התורה לך קח בחשבון ביחוד המספר 7, שנחשב כמספר קדוש בארצות הקדם וגם בתורה.

אנו באים אפוא לידי מסקנה ודאית, כי ק' לא גלה את סוד מספרי התורה. אבל למה נטפל בכלל לפרט זה? כלום עסק בקבלה? לא. אבל בסוד זה, שהוא דימה לגלות כביכול בשיטת ה־מספרים שבתורה, ראה הוכחה ניצחת כנגד דעת מבקרי המקרא הקיצוניים. אלה כידוע ניתחו את כל התורה לשלשה חלקים ראשיים, וחלקים אלה שוב לכמה חלקים משנים, שכל אחד מהם חובר כביכול בזמן אחר בידי מחבר אחר; אבל אלו למשל נתגלה, כי סוד המספרים שגלה ק' בתורה נכון, וכל המספרים המנויים בבראשית נצטרפו לפי שיטה אחידה, שהוא גלה אותה, הלא ברור כי התורה כולה יצאה מידי יוצר אחד. כמה פעמים הוא חוזר על נמוק זה:

הרי כל זה (שכל המספרים נבנו לפי צרופיו) אי אפשר שיהא מקרה! ואמנם, כפי שראינו, אין זה מקרה בשום אופן, ובכל זאת, אילו נתגלתה אפשרות להודות, כי יש בהוכחה של קאסוטו איזה ממש, הרי תקפה קיים לא רק ביחס לספר בראשית, ולא רק ביחס לכל התורה כולה, אלא גם

לא מצא: הוא מצא אחד מסודות המספרים בכלל, ואף לא ידע כי מצאו, ואלו את סוד המספרים שבתורה — לא מצא.

ואולם י"ב היוצאים מן הכלל — האם הם מצוים בתורה או לא? מובן שכן, ברובם, ורובם אף כמה פעמים, אבל נזכיר פה בעקר אותם המפורטים בפרקים "מאדם עד אברהם", היינו עד סוף פרק כ"ה בבראשית, ורק מועטים מהפרקים שב־אזריהם: וגם מהם בעקר מספרי שנים וימים, ופעמים גם מספרים אחרים, שכן גם קאסוטו גופו מזכיר, לשם חזוק ראיתו, גם מספרי עצמים אחרים, כאשר ראינו לעיל, ובכן:

1. "שוב אשוב אליך כעת חיה" (והרי זו שנה אחת), בראשית י"ח י.
2. "שנתים אחר המבול", י"א י.
3. "יום שלישי", א' יג; אגב שם מנויים כל הימים למן 1 עד 7. "שלשה בנים", ו' י.
4. "יום רביעי", א' יח. "ארבעה מלכים את החמשה", י"ד ט.
6. "ושש שנים בצאנך", ל"א מא.
8. "בן שמונת ימים ימול לכם כל זכר", י"ז יב.
11. "אחד עשר ילדיו", ל"ב כג.
13. "שלש עשרה שנה מרדו", י"ד ב. "בן שלש עשרה שנה" (ישמעאל בהמולו), י"ז כה.

הרשות בידיכם להוציא מרשימה זו אלה הנזכרים בעיניכם כמסופקים, עכ"פ עוד תישאר לכם לכל הפחות מחצית המספרים מהיוצאים מן הכלל הנזכרים בפרקים הבאים בחשבון, ובשאר חלקי התורה ודאי שמנויים כלם, וכפי שהעירונו לעיל אין שום הבדל בזה בין הפרקים הראשונים שבבראשית לבין כל התורה. ואף אם נאמר כי לא כלם מהיוצאים מן הכלל נזכרים בתורה, הגה אין להוכיח מזה כלום, שהרי גם מן המספרים הכשרים, לפי שיטת ק', לא נזכרו בתורה אלא מעט מזער, ואף אין שום אפשרות למנות את כלם עד אין סוף; ואלו דוקא אותם מהיוצאים מן הכלל הנזכרים בתורה ורובם בבראשית מ־כ"חיים ברור, כי התורה לא הקפידה למנות מספרים דוקא "כשרים" לפי שיטתו.

אגב, כדאי לציין כי לשם קבלת הצרופים ה־נ"ל אין הכרח לתפוס דוקא את המספר שבט,

פסוק או פרשה, או הוסיף עליהם פסוק או פרשה, הרי כל בנינו מתמוטט; ואי שחבר מספר מלים, גם כן לפי צרוף שרירותי, ויצא לו, כי צרוף זה תוך גבול זה חוזר כך וכך פעמים. הרי אפשר לאמר עליו בדיוק כמו שכתוב בברכת „אשר יצר“, שכל בנינו בנוי „נקבים ונקבים חלולים חלולים, שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר לו להתקיים ולעמוד לפניך אפילו שעה אחת. ברוך אתה מפליא לעשות“.

אף גם זאת: מבקרי המקרא הקיצוניים הרעו מאד לעשות לנו בחלול תורתנו והשפלתה: מהם שהאשימונו, כי אין לנו בתורתנו אף פסוק אחד משלנו, כי גנבנו הכל מאחרים, מהבבלים, הא־שורים והמצרים וכו' וכו', ועל פי רוב גם זייפנו כל פסוק לצרכינו ולטובתנו; עם כל זה אין בהם כמעט אף אחד, שלא ראה בתורה יצירה נשגבה, שאין דומה לה בכל ספרות העולם.

וכשאנו קוראים את מחקריו אלה של קסוטו מצטייר לפנינו כותב התורה כאיש זקן בטלן ה־ישוב ועושה חשבונות קטנוניים ובטלניים, מונה אותיות ומצרפן לפי חישובים טפשיים, ובסוף כל חשבון הוא כותב פסוק חדש בתורה, שמספר המלים והאותיות בו הוא בדיוק כך וכך, ובדרך זו פרשה אחר פרשה, כל סדרת בראשית ונח עד אברהם, — ואיפה היא הנשימה הקדושה והטהורה המורגשת לכל מי שקורא את התורה בלי חכמות אלא מתוך לב תמים ומרגיש? איפה היא הנשמה האלהית הלוחשת אליך מכל פרשה, מכל פסוק ומכל מלה שאתה קורא בתורה? איפה הוא הלהט הנשגב העולה מתוך הפסוקים השקטים ברובם, ועולה ישר ללבך ולמוחך וישאר חרות שם לכל ימי חייך? פרחת לה הנשמה הגדולה של התורה או נתחסלה בחישוביו היבשים של החוקר הגדול ובחיטוטיו שאין להם שחר.

כי אמנם כן, חוקר גדול היה קאסוטו בכמה מקצועות; אבל פעמים לא ידע, לדאבוננו, להב־חין בין חקירה אמיתית ובין חיטוטים קטנוניים שאין להם כפרה.

ביחס לכל כתבי הקודש, ונמצא, כי מי שכתב את פרקי „בראשית“ הראשונים „מאדם עד נח“ הוא שכתב גם את כל ספרי התנ"ך, היינו גם נבי־אים ראשונים ואחרונים, תהלים ומשלי וכו' וכו', — וכלום יש לך דבר בטל מאליו יותר מזה?

ואולם עתה, אחרי ששיטת ק' הופרכה ונתבד־תה, האין זה מוכיח, כי אותם מבקרי המקרא הקי־צוניים צדקו כנגדו? אם יש שתתעורר שאלה כזאת בלב קוראיו, — אך הוא בעצמו אשם בכך, כי הנה אחרי עיון בשני ספריו הנזכרים ובספרים אחרים שחבר באתי לידי מסקנא זו: קסוטו צבר וגבש בספריו הוכחות מכריעות כנגד דעותיהם של מבקרי המקרא במספר רב כל כך, שאפילו אם יתאשר ויתאמת מהם רק חלק אחד מעשרה, דיין להפריך את דעות מבקרי המקרא ולבטלם כעפרא דארעא. אבל דוקא בזה, שהוא הגדיש את הסאה יותר מדי ולא הקפיד על טוהר ראיותיו ואמתותן המוחלטת, אלא הכניס בהן כמה מסופקות ומופר־כות, החליש את עמדתו ונתן נשק בידי מתנגדיו להכריזו עליו, כי אין ממש בדבריו. ועל זה יש להצטער מאד.

כי הנה ענין זה, סוד המספרים שבתורה כב־יכול, אינו ההוכחה היחידה מהוכחותיו שנתבדתה, קחו, למשל, את הסתמכותו על ספירת מלים בוד־דוּת, כמו אלהים, ה', איש, או אשה, שדה וכד', שכל אחת מהם כפי שהוא מצא, חוזרת כך וכך פעמים בפרשה זו וזו או בסדרה זו וזו של פסוקים; או שסדרת פסוקים פה ושם מצטרפת בדיוק מז' מלים וכד', כל קוראי דבריו אן רובם מאמינים לו בלי בדיקה ומשתוממים על כל גלוייו; אבל מי שיטריח עצמו לבדוק אחריו ולמנות כל האו־תיות והמלים והפסוקים, שעליהם הוא מסתמך, ימצא אחד מאופנים אלה: או שטעה פה ושם במנינו, והוא לא הקפיד אם יש לפעמים מלה אחת או אות אחת יותר או פחות משמנה; או ש־הגביל את מספר הפסוקים או הפרשיות, שבהם ביצע את ספירותיו, לפי חשבון שרירותי, אבל לא הגיוני, אלא מכוון למטרות, ואילו החסיר מהם